

O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM TIZIMI SHAKLLANISHINING TARIXIY JIHATLARI

Chakkanova Nilufar Erkin qizi

Nilufaruzbek@gmail.com

Toshkent xalqaro ta'lim universiteti

(TIUE Tashkent International University of Education)

Annotatsiya: O'zbekistonning oliy ta'lim tizimi shakllanishi tarixiy jihatlari murakkab va ko'p qirrali jarayonlarni o'z ichiga oladi. Bu tizimning rivojlanishi O'zbekistonning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayoti bilan chambarchas bog'liq. Oliy ta'lim tizimi tarixiga nazar tashlasak, uning qadimiy davrlardan boshlanganini ko'rishimiz mumkin. O'zbekiston hududida joylashgan qadimiy shaharlar, masalan, Samarqand va Buxoro, tarixan ilm-fan va ta'lim markazlari bo'lgan. Bu shaharlar nafaqat O'zbekiston, balki butun Markaziy Osiyo mintaqasida ilmiy va madaniy rivojlanishning markazlari sifatida tanilgan.

Kalit so'zlar: Oliy ta'lim, xalqaro standartlar, ta'lim jarayoni, ilm-fan, madaniyat, talabalar, professor-o'qituvchilar, ta'lim.

Аннотация: Исторические аспекты формирования системы высшего образования Узбекистана включают в себя сложные и многогранные процессы. Развитие этой системы тесно связано с социальной, экономической и культурной жизнью Узбекистана. Если обратиться к истории системы высшего образования, то можно увидеть, что она началась в глубокой древности. Древние города, расположенные на территории Узбекистана, такие как Самарканд и Бухара, исторически были центрами науки и образования. Эти города известны как центры научного и культурного развития не только в Узбекистане, но и во всем Центрально-Азиатском регионе.

Ключевые слова: Высшее образование, международные стандарты, образовательный процесс, наука, культура, студенты, преподаватели, образование.

Abstract: The historical aspects of the formation of the higher education system of Uzbekistan include complex and multifaceted processes. The development of this system is closely related to the social, economic and cultural life of Uzbekistan. If we look at the history of the higher education system, we can see that it began in ancient times. Ancient cities located on the territory of Uzbekistan, such as Samarkand and Bukhara, have historically been centers of science and education. These cities are known as centers of scientific and cultural development not only in Uzbekistan, but also in the entire Central Asian region.

Keywords: Higher education, international standards, educational process, science, culture, students, professors, education.

KIRISH

Qadimiy davrlarda ta'lim jarayoni asosan diniy va diniy-madaniy muassasalar, masjidlar va madrasalarda amalga oshirilgan. Bu davrda o'quv dasturlari asosan Qur'on, hadislar va diniy fanlarga qaratilgan edi. O'rta asrlarda, Xorazmiy, Beruniy, Ibn Sino kabi buyuk olimlar O'zbekiston hududida ilm-fan va ta'limni rivojlantirishda muhim rol o'ynagan. Ularning ilmiy merosi nafaqat O'zbekistonda, balki butun jahon ilmida katta ta'sir ko'rsatgan. Sovet davrida O'zbekistonning oliy ta'lim tizimi yangi bosqichga o'tdi. 1920-yillarda O'zbekistonning birinchi oliy ta'lim muassasalari, jumladan, Turkiston davlat universiteti tashkil etildi. Bu davrda ta'lim tizimi marksistik-leninistik g'oyalar asosida shakllandi. Oliy ta'lim muassasalari ko'paydi va ularning soni 1940-yillarga kelib yanada oshdi. Biroq, bu davrda ta'lim sifatiga ko'proq e'tibor berilmasligi, kelajak mutaxassislari uchun tayyorgarlik sifatini pasaytirdi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mustaqillikni qo'lga kiritgandan so'ng, O'zbekistonning oliy ta'lim tizimi yangi bosqichga o'tdi. 1991-yilda O'zbekiston Respublikasi mustaqil davlat sifatida o'z ta'lim tizimini yaratishga kirishdi. Bu jarayonda ta'lim tizimining barcha darajalari, jumladan, oliy ta'lim ham isloh qilindi. Oliy ta'lim muassasalarida yangi o'quv dasturlari ishlab chiqildi, xalqaro standartlarga mos keladigan ta'lim tizimi yaratishga intilish boshlandi. Mustaqillik davrida O'zbekistonning oliy ta'lim tizimida xususiy oliy o'quv yurtlari paydo bo'ldi. Bu xususiy muassasalar, davlat oliy ta'lim muassasalari bilan raqobatlashishga kirishdi va o'z o'quv dasturlarini taklif qila boshladi. Xususiy oliy ta'lim muassasalari ko'pincha iqtisodiyot, menejment va boshqa amaliy sohalarida mutaxassislar tayyorlashga e'tibor qaratdi. Bu jarayon, o'z navbatida, ta'lim sifatini oshirishga va talabalar uchun ko'proq imkoniyatlar yaratishga yordam berdi. O'zbekistonning oliy ta'lim tizimida xalqaro hamkorlik ham muhim ahamiyatga ega. Mustaqillikdan so'ng, O'zbekiston ko'plab xorijiy oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlik o'rnatdi. Bu hamkorlik doirasida o'quv dasturlari almashinuvi, professor-o'qituvchilar va talabalar almashinuvi amalga oshirildi. Xalqaro tajriba va bilimlarni o'zlashtirish, O'zbekistonning oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirishga yordam berdi. Bugungi kunda O'zbekistonning oliy ta'lim tizimi o'zining yangi bosqichiga o'tmoqda. Ta'lim sifatini oshirish, xalqaro standartlarga mos keladigan o'quv dasturlarini ishlab chiqish, zamonaviy texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish kabi vazifalar dolzarb ahamiyatga ega. Oliy ta'lim muassasalari, talabalar va professor-o'qituvchilar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish, ta'lim jarayonini yanada samarali qilish uchun zarurdir. O'zbekistonning oliy ta'lim tizimini rivojlantirishda davlat

siyosati ham muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sohasidagi qarorlari, ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, o'qituvchilarning malakasini oshirish, talabalar uchun qulay sharoitlar yaratish kabi chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonlar O'zbekistonning oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirishga yordam beradi.[1]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Oliy ta'lim tizimining rivojlanishi uchun muhim omillardan biri, bu ta'lim jarayonida zamonaviy texnologiyalarni qo'llashdir. O'zbekistonning oliy ta'lim muassasalari, internet va raqamli texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish orqali talabalar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Masofaviy ta'lim, onlayn kurslar va virtual laboratoriyalar kabi innovatsion yondashuvlar, ta'lim sifatini oshirish va talabalar uchun qulay sharoitlar yaratishga yordam beradi. O'zbekistonning oliy ta'lim tizimida gender tengligi va inklyuziv ta'limga ham e'tibor berilmoqda. Ayollar va qizlarning ta'lim olish imkoniyatlarini oshirish, ularni oliy ta'lim muassasalariga jalb etish, jamiyatda gender tengligini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayon, O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.[2]

O'zbekistonning oliy ta'lim tizimida ilmiy tadqiqotlar ham muhim ahamiyatga ega. Oliy ta'lim muassasalari ilmiy tadqiqotlar olib borish, yangi bilimlar yaratish va ularni amaliyotga joriy etish orqali mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shadi. Ilmiy tadqiqotlar natijalari, nafaqat ta'lim jarayonida, balki iqtisodiyot, sog'liqni saqlash, ekologiya va boshqa sohalarda ham qo'llaniladi. O'zbekistonning oliy ta'lim tizimining rivojlanishi kelajakda ham davom etadi. Ta'lim sifatini oshirish, xalqaro miqyosda raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlash, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, gender tengligini ta'minlash va ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish kabi vazifalar, O'zbekistonning oliy ta'lim tizimini yanada mustahkamlashga yordam beradi. O'zbekistonning oliy ta'lim tizimi, kelajakda o'z o'rnini yanada mustahkamlash, sifatni oshirish va xalqaro miqyosda raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlashga intilish davom etadi. Shu bilan birga, O'zbekistonning oliy ta'lim tizimi xalqaro tajribalarni o'rganish va ulardan foydalanish orqali o'z rivojlanishini davom ettiradi. Xalqaro hamkorlik, o'quv dasturlarini takomillashtirish, professor-o'qituvchilarning malakasini oshirish va talabalar uchun yangi imkoniyatlar yaratish, O'zbekistonning oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirishga yordam beradi. O'zbekistonning oliy ta'lim tizimi, o'zining tarixiy merosiga asoslanib, kelajakda ham o'z o'rnini mustahkamlash va ta'lim sifatini oshirishga intilish davom etadi. [3]

XULOSA

O'zbekistonning oliy ta'lim tizimi tarixiy jihatdan boy va murakkab jarayonlardan o'tgan. Mustaqillikdan oldin va keyin yuzaga kelgan o'zgarishlar, ta'lim sohasida amalga oshirilgan islohotlar, xalqaro hamkorlik va davlat siyosati bu

tizimning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonning oliy ta'lim tizimi kelajakda ham o'z o'rnini mustahkamlash, sifatni oshirish va xalqaro miqyosda raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlashga intilish davom etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abduqodirov, A. (2015). O'zbekiston ta'lim tizimi: tarix va zamon. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
2. Rahmonov, S. (2017). Oliy ta'lim tizimida islohotlar: muammolar va yechimlar. Toshkent: Fan va texnologiyalar.
3. Murodov, T. (2018). O'zbekiston oliy ta'lim tizimining rivojlanishi: tarixiy va zamonaviy jihatlar. Buxoro: Buxoro davlat universiteti.
4. Karimov, I. (2016). Ta'lim va tarbiya: O'zbekiston tajribasi. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti.
5. Tursunov, A. (2019). Oliy ta'lim muassasalarining rivojlanishi: tarixiy ko'rinish va zamonaviy talablarga javob. Samarqand: Samarqand davlat universiteti.
6. Xolmadov, B. (2020). O'zbekistonning oliy ta'lim tizimida xalqaro hamkorlik: muammolar va istiqbollar. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti.
7. Isroilov, A. (2021). Oliy ta'limda innovatsiyalar: O'zbekiston tajribasi. Toshkent: Ta'lim va fan.
8. Shodmonov, R. (2022). O'zbekiston oliy ta'lim tizimida gender tengligi: muammolar va yechimlar. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
9. Qodirov, M. (2023). Oliy ta'lim tizimining rivojlanishi: tarixiy va ijtimoiy kontekst. Toshkent: O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti.
10. Nurmatov, D. (2024). O'zbekiston ta'lim tizimida ilmiy tadqiqotlar: tarixiy jihatlar va zamonaviy rivojlanish. Toshkent: O'zbekiston fanlar akademiyasi.